

tudi v slovenskem prevodu. Ker pa je pisana v lahko umevni hrvatski besedi, jo toplo priporočamo vsem slovenskim vinorejcem, ki so le količkaj zmožni hrvatskega jezika. Knjižica dobiva se pri velečenjenem pisatelju, rojaku našem, po 50 krajc.

Zgodovinske stvari.

Kršćanstvo pri Slovencih do Cirila in Metoda.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

V.

Nastopivši Valduh drugič prestol vojvodski, prosi solnograškega škofa okoli l. 779., naj mu pošlje verskih oznanovalcev. Virgilij nadjaje se, da se bode širilo mirno odslej krščanstvo, mu prošnje ne odreče, ter pošlje med drugimi Heimana, Reginbalda in Duplitera.*) A motil se je, kajti Valduh ne zna si niti pridobiti ljubezni podložnih niti pomiriti razkačenih ajdov in z lepa pokristijaniti jih, marveč maščuje se nad njimi s tem, da jih išče, preganja in brez usmiljenja mori.

Ni čuda, da se zopet vname ogenj, katerega podtika bavarsko gospodstvo nad našimi prededi. Oni so imeli in niso imeli vojvode, kajti Valduh se je udal Teslu, postal je njegov sužen; naši očetje, kakor tudi posest njihova bila mu je deveta briga. Skoro gotovo je bil le on kriv, da so se polastili tujci slovenskih pokrajin na Tirolskem in Solnograškem, ki so se pod gospodstvom nemških vladarjev popolnem ponemčile. Kaj pa na dvoru, se li posvetuje z našimi očeti? — Nikakor: obdajajo ga le Nemci, on zapoveduje, kakor le oni hotè.

Očete je to zelo bolelo; žalostno so zrlí v ono srečno, zlato dobo slovenskega kraljestva, kjer jim je skušeni in hrabri vodja, kralj Samo priboril in utrdil posest in pravice. A sedaj zanemarja in zaničuje jih lastni vojvoda; namesto, da bi gospodarili oni, gospodujejo tujci:

„Na tleh ležé Slovenstva stebri stari,
V domačih šegah vtrjene postave;
V deželi parski Tesel gospodari,
Ječé pod težkim jarmom sini Slave,
Le tujcem sreče svit se v Kranji žari;
Ošabno nos'jo ti po konci glave.“

(Krst pri Savici.)

Te sramote nočejo prenašati nikakor več; pripravljeni so preliti raji zadnjo kapljo krvi za svobodo, nego služiti tujemu sovragu:

„Če pa naklonijo nam smrt bogovi,
Menj strašna noč je v črne zemlje krili,
Ko so pod svitlim solncem sužni dnovi!“

(Krst pri Savici.)

Al žalibog, da v srdcu predaleč segajo. Nadloge, ki tlačijo narod, pripisujejo tudi krščanstvu; vržejo se na cerkve, katere razrušijo ali v ajdovske tempeljne premené; krščanske duhovne neusmiljeno davijo in morijo. Da, še celó svojim lastnim krščanskim bratom ne prizanesajo; če se le izvé, da je kedó kristijan, smrt mu je gotova, pa ne nagla, marveč združena s počasnimi in strašnimi mukami; sploh godé se grozovitosti, kakoršne je skusila Slovenija le za časa Hunov.***) Kristijani se naveličajo trpinčenja; zberó se okrog Valduha, ter pričnó vojsko sè nejevernimi brati.

Z 12.000 mož vzdigne se Valduh iz Beljaka (Julia) proti Sisku, kjer so pogani pod vodstvom Avrelija najhujše napadali kristijane. Ko še ni bil na polovici pota, mu pride naproti nek Avreljev ogleduh, ki mu naznani, da so nejeverniki uže mnogo južnih pokrajin posedli in veliko kristijanov pomorili; svetuje mu, naj se povrne, če hoče odnesti zdravo kožo. A vojvoda se ne dá preslepiti, hitro pospeši korake in pomnoži svojo četo na 18.000 bojevalcev. Uže je bil blizo Siska, ko zapazi na planjavi Hermana Avrelija sè 4000 pogani, ki so ravno obedovali. Nemudoma plane na-nje in bije se huda bitka, dokler niso premagani nejeverniki. Veliko (600) je mrtvih, več ranjenih in čez 400 vjetih, med njimi tudi Avrelij; le majhni peščici posrečilo se je vteči. Po zmagi podá se Valduh s svojimi vojščaki v Sisek, kjer je bil z veseljem sprejet.

Ostal je še Droh sam. Da bi se znebil Valduha, posluži se neke zaničljive zvijače. Pogovori se namreč z dvema vojščakoma, da bi se skrivaj splazila v Valduhovo stanovanje v Sisku, ter ga umorila. In res ubogata Droha, al v zmoti ne umorita vojvode, marveč onega, ki mu je sedel na desnici. Hudoben čin dovršivši, hočeta vteči, al straža ju prime in pripelje pred vojvodo. Natanko razložita tó namen Drohov. Valduh se ju usmili, jima odpusti in ju oprosti. Napade pa Droha in njegovo četo pri današnji Metliki; vojščake deloma pobije, deloma vjame z vodjo vred. Precej se vrne domú in pride še istega dne v Beljak. Jetnike izroči sodniji, ki je po kratkem zaslišanji, kakor pred Avrelija in tovariše, obsodi k smrti. Odsečejo jim roke, odrežejo jim nosove in ušesa, izvrtajo jim očesa z Drohom počenši, do zadnjega upornika.

(Dalje prihodnjič.)

Jezikoslovne stvari.

„Kres“ in „Ljubljanski Zvon“.

Koncem minolega leta sta se nam napovedala dva leposlovna in znanstvena lista „Kres“ in „Ljubljanski Zvon“. Na obadva lista sem bil silno radoveden, kajti po vrednikih obeh listov, kakor po sodelavcih, se je smelo soditi, da bosta obadva izvrstna.

Koncem lanskega leta dobim „Kres“ in 2. dne letošnjega leta „Zvon“ v roke. Oba lista imata prijetno vnanjo obliko. Tudi gledé notranje vrednosti smemo z obema listoma zadovoljni biti.

Moj namen v teh vrsticah je, se zunajnosti držati.

Naši pisatelji, vešči in nevešči, so jako občutljivi in vsakdo želi, da naj se natančno vse tako tiska, kakor je on zapisal; vrednik bi mu ne smel ničesar spremeniti. To so krivi nazori. Vsak pisatelj ima svoj slog in pri nas Slovencih še svoje oblike, zato je neobhodno potrebno, da vrednik oblike po svojej slovnici preuredi vsem, tudi sicer izvrstnim pisateljem, in sicer mora to dosledno storiti, da postane list enoličen, ne pa — pisan. Vsak vrednik bi moral slovensko slovnico temeljito znati, vrednik znanstvenega lista pa še mora zraven novoslov. slovnice staroslovensko natančno poznati in brez vsega usmiljenja vse krive ali manj dobre oblike prečrtavati in z boljšimi nadomestiti. Vredniki listov, o katerih se tukaj govori, so slovniško izobraženi možje. Za „Kresovega“ glavnega vrednika smatram dr. Jak. Šketa in za „Zvonovega“ profesorja Levca. Prvi je leta 1879. dal „Slov. Sprach- und Uebungsbuch“ na svetlo, drugi je tudi svoje slovniške znanosti že pokazal v „Realschul-Programmu“ ljubljanskem 1878. l. in različnih svojih spisih. Obadva pripoznata Miklošiča za avtoriteto, kar je naravno, saj ga

*) Glagolita Clozianus. Anonymus Salisburgensis.

***) Valvazor buk. VII. str. 386.

vsi zapadni učenjaki, po besedah prof. A. Leskiena (cf. Jagićev Archiv IV. 142) za avtoriteto imajo. Dr. Šket nam tudi v navedeni knjigi sam pové, da se drži Miklošiča, s sledečimi besedami: „Der grammatische teil dürfte auch manchem Slovenen nicht ganz ungelegen kommen, da diess buch der erste versuch ist, die lehren Miklosich's für die schule zu verwerten und dem grösseren publicum zugänglich zu machen“ (pag. 2).

Ker je moj namen, nekatere napačne oblike navesti in grajati, naj še omenim, kako dr. Šket o oblikoslovji sodi. V predgovoru svoje knjige pravi na str. 1.: „Ausführlich behandelt ist die formenlehre, deren gründliches studium man den die slovenische sprache lernenden nicht genug anempfehlen kann.“ Zlate in resnične besede!

Poglejmo si nekatere oblike v obeh listih, ali so pravilne in najboljše. Pri branji sem naletel na

a) sg. loc.: pri Giontiniju Z. (= Zvon) 63. *) na Golovcu Z. 30. pri izdajatlju Z. 62. na koncu Z. 29. ob koncu Z. 45. 46. po krčenju Z. 45. po mnenju Z. 47. o naseljevanju Z. 46. na pobjezju Z. 46. o prašanju Z. 45. pri ravnanju Z. 45. v stoletju Z. 46. pri učitelju Z. 28.; zraven pa v Celovci Z. 63. o gibanju Z. 53. v jezici Z. 31. na konci Z. 31. 59. o kraljeviči Z. 59. 60. v licji Z. 31. 34. na polji Z. 57. 58. o Popoviči Z. 64. v prirodoslovju Z. 52. v stoletji Z. 53. v tečaju Z. 64. v ustanovljenju Z. 58. na vseučilišči Z. 61. 63. 64. na zemljišči Z. 59. v življenju Z. 53. 56. 58. in o glagoli Z. 34. o hohniki Z. 34. v rodi Z. 31. po svojstvu Z. 33. pri zidi Z. 27. zraven pa v času Z. 17. v duhu Z. 14. v (tem) oziru Z. 7. pri prehodu Z. 7. itd. — „Kres“ piše redno za oskimi soglasniki (c, č, š, ž, j) i, za širokimi pa u. V „Zvonu“ se nahaja, kakor se iz navedenih zgledov razvidi, za oskimi soglasniki i in u in ravno tako tudi za širokimi i in u. Kaj je tedaj prav, kaj krivo? Če sta mordé obe obliki: v stoletji in v stoletju pravilni, katerej se ima prednost dati? Segnimo po „Vergleichende grammatik der slavischen sprachen von Franz Miklosich, 3. band. Wortbildungslehre. Zweite ausgabe. Wien 1876“ na strani 132. beremo sg. loc.: robu, konju; str. 136. polju, selu. V Miklošičevem berilu za VIII. gimn. razred sem našel: per bugi, na puli, v rojstvu, v stoli. Trub.; po kranju, mestu Krelj.; na puli, po lejtji, v žegni. Dalm.; per bugi. na človeki. na drevesi. v jeruzalemi. v jeziki. v krajlevstvu. v mejsti. v mésti. v paradiži. v templi. v duhu. po (tem) grižleju. po hlapcu. na stollu. Kren. Evangelia; angele. cesare. grade. kralje. beču. egiptomu. gradu. kralu. otcu. varaši. segedini. Vramec. Kronika. Homilia; lete. morje. polje. pole. spravišče. morju. pollu. spravlanju. spravišču. Vramec.; blatu. dnevu. dvoru. kipu. svetu. žitku. ognju. konju. bitju. licu. veselju. zdravju. življenju. Habledi. Adam. Levstik navaja („Nauk slovenskim županom“ IX.) tudi Trubarjeve oblike na ě: na polej (polě). v sercej (sercě). v morej (v morě). — svete fris. I. II. zinistue fris. I. lesu fris. II. u znicistue u lacomztue, v lichogedni, v lichopiti, u uzmuztue, u lichodiani, dele, blaze, fris. III. Iz navedenih zgledov sledi, da so naši starejši pisatelji kakor že tudi mon. fris. mixtue rabili stoli. mestu. lete; puli (= polji). morju. kralje loc. sg. Miklošič zahteva v navedeni slovnici, naj se loc. sg. obrazi na u, negledé na to, ali je spredaj ozek ali širok soglasnik.

Jaz sem prepričan, da je potrebno tam se na staroslovenščino ozirati, gder se v novoslovenščini različne oblike nahajajo in je težko razločiti, katerej se naj dá prednost. Prašajmo tedaj staroslovenščino. Miklošič l. c. pag. 9. ima: sg. loc. rabě. kraj (= kraji).

*) Številka znači stran.

pag. 10.: konji. otbci. pag. 11.: vrači. koši. pag. 12.: plašti ter pag. 21.: selě. kopij. polji. srědbyci. pag. 22.: loži. plešti. Iz tega vidimo, da v starosl. sg. loc. na u končuje, če se pred njim nahaja širok soglasnik in na i, če je pred njim ozek soglasnik. Tega pravila se „Kres“ dosledno drži in želeti je, da bi se ga tudi „Zvon“ poprijel. „Zvon“ bi toliko lože se te oblike poprijel, ker jo deloma že rabi — tedaj nē njen načelni nasprotnik — toda ne dosledno. Gotovo bi to dobro na učečo se mlajino vplivalo — jaz vsaj sodim, da imata obadva lista med njo obilo naročnikov — če bi obadva leposlovna in znanstvena lista ene in iste oblike rabila; glavna vrednika bi si s tem ob enem delo v šoli olajšala.

b) sg. instr. med Nizozemskem (med Anglijo, Francijo in Nizozemskem) K. (= Kres) 24.

(Dalje prihodnjič.)

Zabavno berilo.

Mlinar Matuc in njegovi otroci.

Podoba iz narodnega življenja.

Spisal Gomilšak.

(Dalje.)

Ker ti je, častiti bralec, morebiti znano iz lastne izkušnje dijaško življenje v kaki novi „Abderi“ — ako pa ga ne poznaš, je bolje za te — zato preskočiva nekatera leta. Iz Miheca zrastel je Miha, ponosen dijak visoke postave. Vse ga čisla, gospodi profesorji in sošolci, „inštruktar“ je v najbogatejših hišah. V svesti svoje vrednosti pa je tudi sam; drzno sedi mu na „grškem“ nosu jarem, ki mu pravimo očale, pod nosom pa nada prihodnjih mustačev. Ni ga dijaka, ki bi nosil lepšo suktnjo, z eno besedo, Miha je zal in fleten mladenič, da ga gleda najošabniša lepotica z dopadenjem. Pa vsaj je očitna skrivnost, ki se šepeta med dijaki, da se je zmuznil davno v srce zlasti lepi Marički, hčerki častitega mestjana. Znano je ravno tako, da se ozira on rad v tisto okno, pri katerem se ona šivati uči. Oj Miha, Miha! da bi izvedeli to tvoj oče!

Druga bila je z Markecom. „Kdaj je vrba grozdje rodila?“ pravi pregovor, in jaz pristavim, kdaj se je prijala slabe glave učenost? Ves trud in strah bil je bob ob steno, voda v rešeto. V vsaki šoli sedel je po dve leti, in le usmiljenje učiteljev ter Mihove prošnje tišale so ga naprej, tako da je v petih letih splezal srečno do tretjega razreda. Al tu je zavozil — presneti grški jezik bil je jama, v katero je padel. Dali so mu „consilium abeundi“ zaradi nepopoljšljive neumnosti, — „pojdite rajše domu pure past“ — djali so mu gospod ravnatelj.

Tako dovršila sta brata ob enem latinske šole, čeravno z raznim vspehom. In oče Matuc, ko mu primahata domu, se je na eno oko jokal, na drugo smejal. „Če nočeš dohtar biti, pa se uči težkega dela na polji“, zarezji se nad Markecom, in vpreže sedemnajstletnega dečka h kosi, brani in cepiču. Jezilo ga je neizrekljivo, da mu je bilo spodletelo ž njim, črtil ga je odslej čedalje bolj. A Markec prišel je zdaj v svoj element, bil je urnih rok in trdnih moči.

Med tem pa je bil Miha mlinarjev čonos. Ker je želel par tednov iti na pot, da bi se ogledal kaj dalje po domovini, stisnil mu je vrli čačka brž precej „cesarjevih podob“ v roko. In v tem, ko je hodil sin po štajarskem, Švicarskem, po Žolčpahu, in se je vozil okrog „bleškega kinča nebeškega“, bahal se je Matuc pri so-

so čisti in snažni. Vi žlahtniki pa, ki služite še vedno malikom, ste tako umazani, črni in smrdljivi, da Vas ne morem trpeti zraven sebe. Od tod razložek, ki sem ga naredil med Vami in kmeti. *)

Ta dogodek gane plemenitaše tako, da se dadó precej v sv. veri podučevati. Škof Arno sam prihitil iz Solnograda; razkrije nasledke malikovalstva in nasledke krščanstva, kar jih tako pretrese, da se odpovejo starim bogovom in sprejmó sv. krst. Leto, kedaj se je to zgodilo, ni znano; nekateri mislijo l. 790.; drugi l. 793.

(Konec prihodnjč.)

Jezikoslovne stvari.

„Kres“ in „Ljubljanski Zvon“.

(Dalje.)

c) Pl. gen. besedij „Zvon“ 8. 14. 15., zraven besed Z. 31. 32. 33. 34. dnij Z. 13. 15. 29. itd., hčerij K. 13. 17. 18. in zobi Z. 44. (štajerska oblika m. zob ali zobov.) „Beseda“ se sklanja po a-sklanji, kakor žena, ne pa po i-sklanji, kakor nit, tedaj pl. gen. besed. Den se je sklanjalo v staroslovenščini po konzonantični sklanji, tedaj pl. gen. dьubъ; v novoslovenščini konzonantične sklanje nemamo (samo beseda den se še sklanja večinoma po konzonantični sklanji) in pl. gen. se glasi tedaj dan: dni, dnev, dnevor (Mikl. Vergl. gramm. III. 142) ne pa dnij. Hči se sklanja kakor mati po konzonantični (večinoma v novoslov. po a-sklanji) sklanji in nigdar in nigder po i-sklanji; gen. pl. se tedaj glasi v starosl. materъ. dьster.; v novosl. pa mater. hčer (Mikl. l. c. 44. 144). Staroslovenščina je obrazila gen. pl. na ij, toda samo pri i-debljih; novoslovenščina takih oblik ne pozna, temveč j odpahne. Razen slovenskega jezika se je končnica ij pl. gen. spremenila v i še v srbsko-hrvaškem, českem, poljskem in lužičko-srbskem jeziku. Če nekateri pisatelji še vendar pišejo kostij, rečij itd. naj jim bode; te oblike so vsaj po staroslovenskem pravilne, dasiravno jih novoslovenščina ne pozna; zgorej navedene oblike besedij, dnij, hčerij itd. so vendar krive.

d) Part. praet. pass. in substant. verbal. glag. II. vrste: drgnen Z. 52. 53; nagnen Z. 38, nagnenje K. 20, obrnen K. 4, odgrnen Z. 38, odvrnen Z. 12, osupnen K. 19, povrnen K. 17, povzdignen K. 37, priliznen Z. 20, pritisnen Z. 35, razgrnen K. 2, sklenen K. 37. Z. 30, zagrnen Z. 25, zamrznen Z. 18, zraven: porinjen Z. 6, sklenjen K. 20, zganjen Z. 6, itd. — Glag. IV. vrste: pogospodjen K. 36, raznaroden Z. 59, razvrsten Z. 60, trdenje K. 55, zraven: počejjen (počediti) K. 9, utrujen K. 9, vzbujen Z. 54, itd. — Dr. Sket pravi v svojej zgorej navedenej slovnici pag. 135: „Das part. praet. pass. wird aus dem infinitivstamme vermittelt des suff. — n oder — t gebildet“ in pag. 136: „An consonantisch oder auf — i auslautenden infinitivstamm wird das — n vermittelt des vocals — e angefügt, u. zw. 1) bei der I. classe: pletti (aus plet-ti) — plet-e-n. 2) bei der IV. classe, wobei das i mit dem vorhergehenden consonanten lautgesetzlich verschmilzt, als: hvali-ti — hvalj-e-n; rodi-ti — roj-e-n (aus rodj-e-n); moti-ti — moč-e-n (aus motj-e-n); nosi-ti — noš-e-n (aus nosj-e-n); vozi-ti — vož-e-n (aus vozj-e-n).“ Dalje: „An die IV. classe angelent bilden die verba der II. classe die participalformen aus der nebenform: vzdigni-ti (statt vzdignoti), als: vzdignj-e-n; piknj-e-n; neben vzdign-e-n, welche letztere formen jedoch vorzuziehen

sind.“ Zakaj neki se ima zadnjim oblikam prednost dajati? Kam pa je preminol i nedoločnikovega debla? saj se vse pretekle oblike obrazé od nedoločnikovega debla, tedaj od dregni, pehni, pikni, stisni, vzdigni, itd. — Kaj pa Miklošič pravi? Vergl. gramm. III. 169: „Das part. praet. pass. wird (bei den vb. der II. classe) wie von den verbis auf niti gebildet (Mikl. obrazi pri gl. II. vrste nedoločnik na noti); nadehnjen, vukradnjen, pognjen Habd. crknjen, preteknjen gekrümmt. Beli Kranjci. zaklenjen, preobrajen Stapl. vzdignjen; doch trnutje oka. Krell. neben trnjenje. Trub “*) — Če tedaj Miklošič, stari slov. pisatelj in narod ne poznajo oblik: obrnen, povzdignen, razgrnen, sklenen itd. se jim tudi ne sme pred pravimi: obrnjen, povzdignjen, razgrnjen, sklenjen itd. prednost dajati.

e) Že zgoraj (sub d) se je omenilo, da Miklošič samo oblike mignoti, minoti, zdignoti itd. rabi; enako tudi „Kres“ in sicer dosledno. Ali nebi kazalo se teh oblik poprijeti? Staroslovenščina pozna samo minъti, zdignъti; srbo hrvaščina minuti, zdignuti itd. Novoslovenščina ima tam o (imenujmo ga: globoki ô), gder ima staroslovenščina x: mъžъ — môž, muž, rъka — rôka — ruka itd. „Zvon“ piše blisknil (t. j. blisknol) 28; obrnil 28; vzdigniti 19 in minul 28 itd. Upajmo, da bode v prihodnjem številki in naprej „Zvon“ tudi dosledno pisal: minoti, obrnoti itd., ker tudi narod tako govori.

„Kres“ ima obliko zaželjen 16. Inf. se glasi želêti (in je tedaj glagol III. 2) ne pa željêti ali želiti; part. praet. pass. tedaj zelen, zaželen, ne pa željen, zaželjen.

Naletel sem tudi na inf. narastati m. naraščati Z. 22; spominati m. spominjati Z. 40, spominajmo m. spominjajmo Z. 16. Ravno tako krivo je reči: za hoditi, za udariti, za vzdigniti (m. za hojo, za vdarjenje, za vzdigovanje) Z. 19. „Za“ pred inf. je grd germanizem.

Adj. od kmet se glasi v nsl. kmečki Z. 42, ne pa kmetski Z. 2. 10. 22. ts se teško izgovarja, zato se večasi spreminja v c: hrvački. Vramec. večasi v č: kmečki, ali v š: hrvaški m. hrvatski Z. Zarad ložega izgovarjanja se tudi mora d odpahnoti, na pr. gosposki m. gospodski K. 36; Z. 12; gospostvo m. gospodstvo, K. 41. 57. Z. 57. (že Trub. piše gospostvo); sosesstvo m. sosedstvo Kr. 42. (kakor bistvo K. 47. 60. m. bitstvo, bistven K. 60. bogastvo K. 59. m. bogatstvo itd.). V obzir Z. 17. 57. se čestokrat b odpahne, tedaj ozir Z. 7. 57. 60. Od brat se ne obrazi adj. bratski K. 27. temveč bratovski (Janežič, Slov. slovnica pag. 130) bratinski (Habd. Mikl. Vergl. gramm. II. 278), zategadelj Z. 17. 19. 20. 25. 31. 34. 36. 55. se ne piše z „lj“, ker se glasi „del, gen. dela“ ne „delj, delja“. Netjakinja K. 63. pisati je krivo; v srbskem se nahaja nečak m. ex sorore nepos, nečaka f. ex sorore nepotis. V Hercegovini in po bližnjih krajih Bosne se sicer tudi govori netjak, kakor vodjak, mladjak, (Vuk. Rječnik p. 419.); glasi se tedaj nečakinja. tj pred samoglasnikom se spremeni v starosl. v št, v novosl. v č. Po istem pravilu se mora glasiti namesto mestjan K. 26. 30. 31. 65. meščan. V pisavi mažjar Z. 3. in pomadjariti Z. 47. nê doslednosti. Ali ne bi kazalo se tujega pravopisa držati in pisati magyar, pomagyariti? Ravno tako v pisavi v ondotnjem Z. 61. in ondotnej Z. 63.; bulgar Z. 43. bolgar Z. 57. 60 in bolgarski Z. 57. 58. 59. 61. starosl. блгаръ (besedi bolgar se mora prednost dajati, hrv.-srb. bugar cf. volk — vuk, polk — puk, dolg — dug itd.); oba Neofyta Z. 58 zraven Rilski Neofit Z. 58; vpliven Z. 56 zraven upliv; danes K. 3. 17; Z. 13; dandenes Z. 61. zraven denes Z. 3. 8. 10. 11; in dandenes Z. 44. 46. 47. nê doslednosti. (Kon. prih.)

*) Valvazor buk. VII. str. 393; Schönleben III. str. 389.

*) Primeri še: „Mikl. Vergl. Gramm.“ (2. Aufl.) I. 222, 12; „Rad jugoslavenske akademije znanosti in umjetnosti I. 122.“

Glasbene novine.

* *Cerkvene pesmi v čast presv. Rešnjemu Telesu*, II. del. Za mešan zbor vglasbil P. Hugolin Sattner. Cena 80 kr.

Pod tem naslovom je pri J. Krajcu v Novomestu na svitlo prišla zbirka cerkvenih pesni, ki so od visokočast. ljubljanskega knezoškofijstva potrjene in od strokovnjakov posebno pohvaljene. Oblika je lična, papir lep in trden. — Pevovodjem in orgljarjem bo ž njimi posebno vstreženo, ker se smejo rabiti pri očitni službi božji. — Kdor pošlje imenovani znesek po nakaznici, dobi pesni franco; sicer se dobé tudi po vseh bukvarnah. — Pri J. Krajcu se tudi še dobé: *Cerkvene pesni I.* del od istega skladatelja po 50 kr.

Naj pristavimo semkaj tudi še to, da je v tiskarni marljivega gosp. Krajca prišel na svitlo sedaj uže 9. in 10. snopič „Tisoč in ene noči“.

Jezikoslovne stvari.

„Kres“ in „Ljubljanski Zvon“.

(Konec.)

„Zvon“ ljubi samoglasnike v začetku besed, česar se sicer radi ogiblremo: izgled Z. 6. 43. in vzgled Z. 23. 25. 26. 30. Oblika izgled je na vsak način kriva in pomeni „aussicht“, ne pa „beispiel“. Izgled je tako nastalo kakor izrok Kren. evang. 65 b. m. zrok, vzrok, starosl. vьzrokъ, zrok, Vramec. Uzrok Z. 29. 57; izgubiti Z. 28. 29. 57. K. 12; mesto zgubiti Z. 47. izgrešiti Z. 21. m. zgrešiti srb. zgriješiti, sagriješiti. Vuk. izkusiti K. 31. m. skusiti; izpoznati Z. 6. m. spoznati; izpregovoriti Z. 34. m. spregovoriti; izpremeniti Z. 25. 35. m. spremeniti; poižgubiti Z. 62. m. pozgubiti; učiniti Z. 45. m. včiniti Habd. Vramec. uječarski Z. 5. m. ječarski od ječa Trub. Kren.

V se je jel rano zgubivati pred l: ladanje Vramec. Evangelistar. Kronika. Habd.; laška ulica; lat za vlat, lastovit za vlastovit. Jagić. Archiv IV. 486., tedaj tudi lastnik m. vlastnik K. 65; in lastnina m. vlastnina K. 63. 64. 66.

„Suff. ljej (ljaj) glagolovi koreniki dodan, znamenjuje djanje, v hipu dovršeno ali abstraktne predmete: grižljeje, mahljeje, migljeje — zategljeje“ itd. Janežič „Slov. slovnica“ 121. Po tem navedenem pravilu se ne more glasiti prigodljaj Z. 41., temveč prigodek, dogodek. Wolfov slovar. Cigale Termin. prigogijenje. Habd. prigoda Vuk.

„Opazovati“ je glag. VI. vrste, tedaj praes. opazujem, deblo je opazu. Sedanjikove oblike se obrazé od sedanjikovega debila, tedaj part. praes. act. adv. opazujé, ne pa opazovaje K. 8., kakor da bi se praes. glasil opazovam.

Iz Francoskega se je fevdalstvo — beneficium, feudum širilo med germani na Nemškem, in ko so si Italijo podvrgli tudi na Laškem. Na Nemškem so imenovali fevdalstvo „lehenwesen“ in feudum „lehen“, tedaj je tudi bolje feudum sloveniti s „fevd“, nego nemško besedo „lehen“ K. 65. 66. rabiti, zlasti, ker smo besedi fevdalstvo uže privajeni.

„Podati se“ K. 7. 8. 27. 28. 42. 63. 66. Z. 42. sich begeben je germanizem in naj se rabi mesto te besede: iti, napotiti se.

Od kor. mr se glasi inf. mrêti; part. praet. act. II. mrl; praes. merjem: tedaj tudi mrêti praes. sg. III. umerje, ne pa umrje K. 65. Z. 22. Mikl. Vrgl. gramm. III. 167.

Da so nekateri pisatelji v „j“ zaljubljeni in ga pišejo večkrat tudi brez potrebe, je poznano. Nepotreben

je v besedah: Jurij Z. 14. 15. (Govori in piše se Juri — za Jurij — gen. Jurja Habd. Juraj Vramec); strijc Z. 10. 13. 14. 15. 16. (Ta beseda se glasi stric. Habd. Mikl. Vuk. stričič Vramec. Habd.). nij Z. 7. 13. Zgodovina oblike nijsem, nijsi, nij itd. je znana, kakor je tudi to znano, da jo je njeni oče sam za pet let popolnoma zavrgel — njegovi epigoni se je pa držé kakor kleščé kože. Da je ta oblika kriva, ve vsakateri, ker se nigder ne govori. Pisatelji pa je tudi neso pisali do l. 1870. Daj Bog, da bi se vsi pisatelji dobrih oblik tako trdo prijeli, kakor so se te. Naj samo navedem, kar Mikl. pravi. Vrgl. gramm. IV. 172: „in den slavischen sprachen pflegt man in der schrift die negationspartikel ne mit dem verbum zu einem worte zu verschmelzen: I. jes esse: asl. nêsmъ, nêsi, nêstъ u. nê, nêsva u. s. w. aus ne jesmъ, ne jesi u. s. w. und nesatъ non sum, non es etc. nsl. nêsem und nejsem, nêsi und nejsi, nê neben nej und ni, nêsva und nejsva u. s. w. und sogar nêso, nejso, niso, serb. nijesam, nijesi, nije, nijesmo, nijeste, nijesu und nisam, nisi u. s. w. rus. be-tontes ne steht für ne estъ, sollte daher nê geschrieben werden. čech. nejsem. pol. nie für ne jestъ. ober-serb. nejsym, nejsu. lit. nêrafür neira. got. nist, ahd. nist, neist für ni est neben ni im, ni is. II. imê habere: asl. nêmamъ. nsl. nêmam, nêmaš, nêma u. s. w. non habeo, non habes etc. bulg. nêmam. III. hъt velle: nsl. nočem, nečem“ itd. O nêsem, nêmam še primeri Vrgl. gramm. III. 175. Ljublj. Zvon 44. 45. (32. 33.)

Iz navedenega se vidi, da oblike nijsem, nijsi, nij itd. nêma nobeden slovanski narod: zakaj bi tedaj ravno mi Slovenci take oblike rabili v pisavi, ki se nigder v govoricu ne rabijo? „Kres“ ima dosledno oblike nisem, nimam, „Zvon“ nisem, nêsem, nêsem; nimam, nêmam, nêmam. Vsakdor lahko previdi, da je edine prav nêsem, nesi etc. pisati. Ta e — starslov. ѣ — se različno izgovarja: na vshodu ê: dête, vêra, na zahodu bolj kakor i: dite, vira. Mikl. rabi za ѣ strešico nad e, ê, Hrvati so pred kratkim rabili strešico v nad e, ê: lèp, vêra, zdaj pišejo ie: vienac, grieh. Poprimimo se tedaj še mi te oblike in pišimo nêsem, nêmam kakor Mikl., nêsem, nêmam kakor Levstik („Ljublj. Zvon“ I. 30–36) ali nêsem, nêmam kakor Šuman („Ljublj. Zvon“ I. 43–47), gledé znamenja nad e se uže bomo zedinili.

„Kres“ piše dosledno kateri, ktera, ktero, „Zvon“ pa kateri, katera, katero. Ali nebi kazalo se prve oblike poprijeti? Jaz sem čestokrat slišal govoriti keri, a, o m. kateri, a, o. Da še dendenes veliko pisateljev piše kateri in so tudi popred tako pisali, je znano.

Praepos. raz se stavi za acc. tedaj raz konje, ne pa raz konj K. 4. (Mikl. Vrgl. gramm. IV. 441).

Jeziki brez samostalnega členka (spolnika) — tem jezikom se prištevajo tudi slovanski — ne morejo adj. rabiti m. subst., tedaj se ne sme reči ali pisati: mlado in staro (popušča dobrodejno senco) K. 4. m. mladost in starost, mlajina in starina, otroci in starci, ali kdo bo vendar tisti srečni Z. 29. m. srečnež; ali med zveličane K. 66. m. med svetnike; ali ubog K. 66. m. ubožec itd. Cf. Mikl. IV. 6.

Neprimerno je reči „kmetje so začeli živ posvet“ Z. 4. m. kmetje so začeli se živo posvetovati; neprimerno „z v tla uprtimi očmi“ K. 5. dve praepos. ne smeta druga za drugoj biti, izvzemši „oklep za na prsi“ in še morda pri kakej drugej besedi. Za „bord“ je neprimerno reči „ladjino vzgorje“ K. 24. — Prodajalničar Z. 9. se pravi besitzer eines gewölbtes, verkaufsladens; verkäufer se pravi prodajalec in tako bi se tudi moralo reči.

Zgoraj se je uže omenilo, da je den edina beseda, ki se v novoslovenščini še po konzonantični sklanji

sklanja. Čuvajmo tedaj ta zaklad in pišimo rajši od dne do dne m. od dneva do dneva K. 34. Tako tudi Kren 62 itd. piše.

Da se nekatere tiskarske pomote pri popravljani lahko prezró, je jasno, deloma si je vendar lahko bralec sam popravi, na pr. ino K. 32. Z. 34. 36.; nahoté K. 40. m. nehote; ni smeti Z. 49. m. ne smete; zgodovina Z. 57. m. zgodovina etc.

Če bi glavna vrednika — katerih osobno ne poznam — obeh listov „K.“ in „Lj. Z.“ se hotela po mojem svetu ravnati, bi postala oba lista bolj enotna in bi s tem gotovo le pridobila. V to pomozí Bog!

T. Petrov.

Slovensko slovstvo.

* *Istorija slavjanskih literatur* se zove znamenita knjiga, katero dajeta na svetlobo v drugem, predelanem in dopolnjenem izdanji Pypin in Spasovič.

V I. delu se najprej govori o slovanskem narodopisu, o statistiki, o narečjih, zgodovini in vzajemnosti slovanskih plemen, o krščanstvu, pravopisji in književnem jeziku njihovem; potem se razlaguje literatura Bolgarov, Srbov in Hrvatov, Slovencev, in naposled južnih Rusov, to je, Malorusov. V II. delu se obravnava literatura Poljakov, katero je spisal Spasovič, Čehov in Slovakov, pa severnih Srbov. V III. delu bode literatura Velikorosov. Prva dva sta v rusovščini uže na svetlobi, in I. del je prestavljen uže tudi v češčino in nemščino. Preložil ga je v nemščino „Geschichte der slavischen Literaturen“ Traugott Pech in založil v Lipskem knjigar F. A. Brockhaus l. 1880. Cena je tej I. knjigi 6 gold. 60 kr. ter se dobiva tudi pri Bambergu v Ljubljani. — Radi pripoznavamo, da se Šafaříkova bio- in bibliografična slična knjiga bistveno dopolnjuje po tej, vzlasti v političnih, državnih, cerkvenih in pa v občekulturnih razmerah tako, da v njej nahajamo Slovani mnogo novih literarnih proizvodov in virov naše književne povestnice, in uže zarad tega dobro doide vsakateremu Slovanu, kateremu je v čislih vzajemno napredovanje slovansko. Še bolj pa nas to delo veseli za to, ker po njem spoznavajo Nemci in sploh tujci nas Slovane v občekulturnem smislu napredujoče in da nam v prihodnje visoke pomembe med dotičnimi faktorji odrekati ne morejo. In zato imenitno to knjigo sploh priporočamo. — Nasproti je pa tudi res, da so nekateri oddelki še zeló pomanjkljivi, le deloma resnični, s pisatelji vred presojevani s pravoslavnega ruskega stališča. Razen Rusov morebiti noben slovanski rod z opisanjem svoje literarne zgodovine ne bode popolno zadovoljen; najmanj se moremo pohvaliti z njo mi Slovenci, ker naša je (str. 369—395 v prevodu) res borna in malo dovršena. Naloga je torej posamesnih rodov pisateljem, posebej pa še slovenskim, da svojo književnost po vseh razmerah in dobah opišejo ter jo istinito in dovršeno podajo bratom Slovanom in vedoželjnim Neslovanom, in k temu vzajemnemu častnemu delovanju vzbujajo vrlega akademika Pypina in Spasoviča znamenita istorija slavjanskih literatur.

Mlinar Matuc in njegovi otroci.

Podoba iz narodnega življenja.

Spisal Gomilšak.

(Dalje.)

Med tem postajal je oče Matuc domá čmernejši od dne do dne, dvojica prevara ogrenila mu je življenje. Pri

gospodarstvu šlo je vse po starem, sreča bivala je v mlinu. Odraščeni otroci postali so vrli delavci — le Jakecu šlo je v mlinu vse počasno izpod rok. Rad bi se bil šel za Mihecom učiti, a Matuc zapovedal je: ti ostaneš domá. Zato pa je imel ž njim zdaj dokaj čeméra. Izposojeval si je skrivoma knjige, in pozabil pri njih pogosto, da je kamen uže prazen in zvonec kliče. Naposled vtaknejo dvajsetletnega fanta med vojake — nova grozna strela v mlinarjevo upanje in srce. A Jakec se je vdal, oblekel je belo sukojo brez solz in strahu. Mislil je pri sebi: „Bolje vojak, kakor težák, cesarskega kruha je sicer malo, — pa gotov je zato, in ni se treba tako ukvarjati za-nj; časa za uk ostane mi dovolj“. V šestih tednih pisal je domu, da nosi na ovratniku uže zvezdo. O srečen Jakec!

Tako je podrla sovražna osoda Matuci najviše zlate gradove iz oblakov. Togotil in žalostil se je, da bi bil lahko prišel ob pamet. Naglo se je postaral, osivela mu je cela glava. Pri vsem bogastvu ni našel zadovoljnosti in mirú, česar so bili najboljše krivi hudobni jeziki, ki so ga imeli za bedaka. Vendar ostala mu je še ena lepa nada — njegova edina tolažba — mala hčerka Micika, takrat stara šestnajst spomladi. Varoval in ljubil jo je stari mlinar kakor lastno buničico. Micika ni bila ne lepa ne grda — pa kinčala jo je vrllost in pokornost. Sedaj, ko so jej začeli bolehati oče, bila je vedno njih strežnica, karkoli so jej veleli, storila je urno in natanko. Matuci zdelo se je, da je vstala njegova pokojna Gera omlajena iz groba, tako ljubeznjiva in materi podobna bila je hčerka.

„Vsi otroci so me vkanili in mi nakopali sramoto, le moja Micika mi dela veselje“, pravil je včasih mlinar. Zato pa je namenil jej tako doto, s kakoršno bi se smela bahati „purgarska“ hči.

Urno teka kolo časa. Matucovi lasje so se pobelili, iz Micike je izrastla okrogla devojka. Čedalje več snubačev prihajalo je iz devetih vasi k mlinu. „Lepota in denar sta si redkoma brat in sestra, pa vsak ima veliko moč“, te besede pregovora pokazale so tukaj svojo resnico. A kateri bodi fantalin ni bil po godu ne Matuci, ne Miciki, — a iz raznih vzrokov. Očetu zatega voljo, ker mu je imel vsak premalo pod palcem, hčeri pa — hm — hm! — Oj Matuc — Matuc! kako čuval si svojo golobico, da jo je skrivoma pred tvojim nosom v kletko dobil mlad prekanjen dečko, da se je zatelebila v tvojega mlinarskega hlapca. Pa kaj čuda, saj mu ni bilo blizo enakega! Letal je dan na dan po mlinu gor in dol, popevaje in žvižgaje vesele pesmi, s katerimi je očaral v kratkem Micikino srce. V njeni družbi bil je sam méd, sama burka in šala. Kmalu sta drug družega dobro razumela, — pa kakor kineški zid stal je še oče med njima. Da bi ta zid srečno preplezal, pa manjkal je mlademu Dragotinu le z zlatom obložen osel, — kajti bil je vincarske krvi.

Pa solnce spravi vse na beli dan. Primeri se namreč, da pride k mlinu snubit bogat županov sin. Veselja igralo je Matuci srce, natihoma namenil je namreč uže davno temu svojo hčer. Kakor kmet in kupec, če sta se pogodila za konja, segneta si mlinar in županov sin v roke. „Tvoja bodi!“ zaklče Matuc, „vem, da dam ž njo „grunte“ in peneze v dobro roko“. — Micike sicer takrat ni bilo doma, nista vprašala nje, — a kdo bi bil dvomil, da bode brž zaplesala po očetovi godbi!

Spet računil je Matuc brez krčmarja, ni ga bila zmodrila troja poprejšnja prevara. Ko razodene hčeri, kolika je čaka sreča, strepetala in obledela je zeló, — ali ni rekla ne bev ne mev. Kaka eterična meščanka bila bi pri takem glasu omedlela.